

HVER FEMTE OPLEVER VOLD PÅ ARBEJDSPLADSEN

UNDERSØGELSE AF FTF'ERNES PSYKISKE ARBEJDSMILJØ

DELRAPPORT 3 / NOVEMBER 2006

Vold, intimidering samt traumatiske oplevelser i arbejdet

JØRGEN MØLLER CHRISTIANSEN, CASA / NOVEMBER 2006

Vold, intimidering samt traumatiske oplevelser i arbejdet

Denne delrapport er primært baseret på spørgeskemaundersøgelsen "Midt i en omstillingstid – FTFFernes psykiske arbejdsmiljø". Undersøgelsen er iværksat af FTF og udført af CASA. Undersøgelsen er gennemført i september-oktober 2006. Undersøgelsespopulationen omfatter i alt cirka 300.000 medlemmer af 28 faglige organisationer under FTF. Herudaf er der udvalgt en tilfældig stikprøve på 2.425 personer, hvoraf 68 % har svaret på det postomdelte spørgeskema. Ud fra sammenligninger findes svarpersonerne at afspejle den oprindelige population på tilfredsstillende vis, og stikprøven vurderes at være repræsentativ.

I nærværende rapport vil der blive set nærmere på en række belastninger i arbejdet, som der er stigende opmærksomhed omkring i arbejdsmiljøsammenhæng. Det handler om vold i jobbet og røveri, chokerende oplevelser og forskellige typer af krænkende handlinger såsom mobning og seksuel chikane.

Forekomsten af de forskellige typer belastende påvirkninger belyses. Der ses på udvikling over tid, hvor FTFFundersøgelserne fra 2001 og 1993 er centrale kilder.

1. Vold og trusler om vold i arbejdet i 1993, 2001 og 2006

Vold og trusler er udbredt blandt medlemmer af FTF. Det var den i 1993, hvor 11 % af samtlige medlemmer af FTF angav, at de det seneste år havde været udsat for vold eller trusler om vold i forbindelse med deres arbejde¹. I 2001 var andelen markant højere. 21 % – eller næsten dobbelt så mange angav i 2001, at de det seneste år har været udsat for fysisk vold og/eller trusler om vold².

I 1993-undersøgelsen indgik Politiforbundets medlemmer ikke i den samlede undersøgelsesgruppe. Det gjorde de i 2001-undersøgelsen. Når man fraregner forekomst af vold og trusler blandt politiet, viser resultaterne, at 19 % af de resterende FTFFere har været udsat for vold og trusler i arbejdet det seneste år (2001), altså stadig markant højere end i 1993.

I 2006 viser tværsnitsundersøgelsen af FTFFs medlemmer, at 20 % inden for det sidste år har været udsat for fysisk vold og/eller trusler om vold i arbejdet. Politiforbundet indgår ikke i undersøgelsesgruppen.

¹ Christiansen, Jørgen Møller: Psykisk arbejdsmiljø – nu og i fremtiden. En undersøgelse af FTFF-medlemmers psykiske arbejdsmiljø. FTF & CASA, marts 1984.

² Christiansen, Jørgen Møller et al.: FTFFernes arbejde er udfordrende – men det slider på sjælen. En undersøgelse af det psykiske arbejdsmiljø. FTF, AMI & CASA, 2. udgave, oktober 2002.

2006-undersøgelsen viser således, at forekomsten af vold i arbejdet blandt FTFs medlemmer fortsat er meget højt, og sammenlignet med niveauet for 5 år siden en anelse højere (nu 20 %; tidligere 19 % – når politiet fra-regnes.).

TABEL 1.1		
Har du de seneste år været udsat for...	2001 Ja	2006 Ja
Fysisk vold?	7 % *)	8 %
Psykisk vold, trusler om vold?	17 %*)	17 %
I alt udsat for fysisk vold og/eller psykisk vold	19 %*)	20 %
*) Fraregnet politiet		

Andre undersøgelser viser, at vold i jobbet ikke kun er et anliggende for FTFs-medlemmer, men er et udbredt arbejdsmiljøproblem på arbejdsmarkedet. En repræsentativ interviewundersøgelse af 11.671 danskere i alderen 16-74 år (Voldsofferundersøgelsen³) i 2005 viste, at mellem hver fjerde og hver tredje (28 %) af samtlige voldstilfælde i samfundet skete under udførelse af arbejdet. Blandt personer i 30 til 50 års alderen var omkring halvdelen af samtlige voldstilfælde arbejdsrelateret. Der blev gennemført en lignende voldsofferundersøgelse i 1995. Sammenligning viser, at forekomsten af arbejdsrelateret vold er fordoblet i forhold til 1995, hvor hvert sjette voldstilfælde i samfundet var arbejdsrelateret. Voldsofferundersøgelsen 2005 viste endvidere, at der er sket ændringer i det samlede voldsbillede. Vold i arbejdet har således nærmest byttet position med vold, der har fundet sted på værtshuse, bodegaer mv. I 1995 drejede sidstnævnte sig om 23 %, i 2005 om 15 %.

Den markante negative udvikling i arbejdsrelateret vold diskuteres i ovennævnte undersøgelse af volden i Danmark. Forskellige forhold peger på, at øget opmærksomhed på problemstillingen kan være en del af forklaringen på, at flere rapporterer at være udsat for vold i arbejdet. Men en del af stigningen er "reel", altså at et større antal mennesker nu end tidligere faktisk udsættes for fysisk aggression under udførelsen af deres arbejde, er rapportens konklusion (side 30). Tilsvarende konklusion drages i Christiansen, J.M. (2005)⁴.

1.1 Vold og overgreb på jobbet år 2006

Lad os opsummere. I 2006 angiver 8 % af FTFs medlemmer, at de det seneste år har været udsat for fysisk vold, og 17 % har været udsat for psykisk vold, trusler om vold (se tabel 1.1). Flere har været udsat for begge typer af vold. I alt har 20 % af samtlige været udsat for fysisk og/eller psykisk vold i deres arbejde det seneste år.

I det følgende vil vi se nærmere på de personer, der har været udsat for vold – fysisk vold og/eller trusler om vold – i arbejdet.

Disse personers svar viser, at hver tredje har været udsat for tre eller flere voldsepisoder i deres arbejde inden for det seneste år (se tabel 1.2); 7 % af de voldsramte har været udsat for flere end 10 voldsepisoder. Af tabel 1.2 fremgår det endvidere, at der relativt set ikke er væsentlig forskel i voldsudsættelsen i relation til køn.

³ Balvig, F. & B. Kyvsgaard: Volden i Danmark 1995 og 2005. Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd, Rigspolitichefen. Januar, 2006.

⁴ Christiansen, J.M.: Vold på jobbet – med særlig vægt på FTF-medlemmers arbejdspladser. FTF & CASA, februar 2005.

TABEL 1.2 (Spørgsmål 42) Hvor mange gange har du i dit arbejde været udsat for vold/-trusler i de sidste 12 måneder?			
	Kvinder	Mænd	Total
1-2 gange	66 %	67 %	66 %
3-5 gange	23 %	20 %	23 %
6-10 gange	4 %	5 %	4 %
Flere end 10 gange	7 %	8 %	7 %
	100 % (N=232)	100% (N=60)	100 % (N=292)

Resultaterne viser desuden, at såvel ledere som medarbejdere udsættes for vold, og forekomsten af vold i arbejdet er relativt lige udbredt i de to typer stillinger.

Aldersmæssigt findes visse, men ikke statistisk sikre forskelle. Fysisk vold angives hyppigst blandt de yngste under 30 år, hvor 12 % har været udsat for fysisk vold; blandt de ældre over 50 år er tilsvarende andel omkring 8 %. I relation til trusler/psykisk vold er billedet modsat. Det rapporteres hyppigst (af 20 %) blandt de ældste og af 14 % blandt de yngste under 30 år. Betragtes volden under et – dvs. udsættelse for fysisk vold og/eller psykisk vold – er der ingen væsentlige aldersmæssige forskelle.

1.2 Vold og branchegrupper

Vold på jobbet forekommer, som det ses af tabel 1.3, inden for alle de branchegrupper, der opereres med i denne undersøgelse. Vold – fysisk som psykisk – angives hyppigst inden for sundheds- og undervisningssektoren, og det er mindst udbredt inden for finans og forsikring, hvor 9 % angiver, at de har været berørt af vold og trusler det seneste år.

TABEL 1.3 Forekomst af vold på jobbet inden for branchegrupper 2001 og 2006. Andele i procent						
	Fysisk vold		Psykisk vold/trusler		Fysisk og/el. psykisk vold	
	2001	2006	2001	2006	2001	2006
Dag- og døgninstitutioner ¹⁾	9	12	10	12	16	19
Finans og forsikring	0	0,5	8	9	8	9
Sundhedssektoren	10	8	21	21	24	23
Undervisning	8	9	21	21	23	22
Service- og tjenesteydelser ²⁾		2		17		18
Total		8		17	19 ³⁾	20

¹⁾ Omfatter langt overvejende BUPLs medlemmer. ²⁾ Service- og tjenesteydelser omfattede i 2001 også politiet, der som omtalt i teksten ikke indgår i 2006-undersøgelsen. Direkte sammenligning er dermed ikke umiddelbart mulig. "Service- og tjenesteydelser" omfatter bl.a. socialrådgivere. ³⁾ Fraregnet politiet.

Som det fremgår af tabel 1.3 er voldsbilledet fordelt på brancher næsten uændret, når forekomsten af vold i 2001 og 2006 sammenlignes. Undtagelsen er det pædagogiske område, hvor der kan konstateres en vis stigning. En mere detaljeret analyse af det pædagogiske område er under udarbejdelse og forventes offentliggjort om kort tid.

Det kan endvidere bemærkes, at resultaterne viser, at såvel fysisk vold som trusler om vold forekommer på såvel de små, mellemstore som store arbejdspladser.

1.3 Vold på jobbet – hvornår på døgnet?

FTFerne udfører deres arbejde på forskellige tider af døgnet. Langt de fleste har fast dagarbejde, men en del arbejder på såkaldte ubekvemme arbejdstider, dvs. enten med skiftende vagter dag-aften-nat eller fast aften eller nat. Ud fra deltagernes oplysninger om, hvornår de arbejder i døgnet sammenholdt med oplysningerne om forekomst af vold og trusler i arbejdet, findes, at vold og trusler i arbejdet synes langt mest udbredt i aften- eller nattetimerne (jf. tabel 1.4). Blandt de ansatte, der arbejder fast aften eller fast nat, er andelen, der angiver at være udsat for fysisk vold, fem gange højere end tilsvarende andel blandt de, der har fast dagarbejde. Tilsvarende tendens ses i forhold til psykisk vold, trusler om vold. 2001-undersøgelsen viste helt tilsvarende billede.

TABEL 1.4				
Forekomst af vold sammenholdt med arbejdet i døgnet				
Vold:	Fast dag (N=1161)	Skift dag-aften (N=118)	Skift dag-aften-nat (N=117)	Fast aften eller nat (N=25)
Fysisk	6 %	8 %	16 %	32 %
Psykisk	15 %	23 %	29 %	46 %

Da gruppen af personer, der arbejder fast aften eller fast nat, er forholdsvis beskeden (i alt 36 personer), kan resultatet være behæftet med en del usikkerhed. Men i og med at tendensen – høj forekomst af vold – genfindes blandt de personer, der arbejder i 3-skift (dag-aften-nat), er der næppe tvivl om, at især aften- og natarbejde er et særligt risikoområde.

I 2001-undersøgelsen konkluderes det, at i forhold til det fremtidige forebyggende arbejde, synes det meget vigtigt at vie aften- og natarbejde skærpet bevågenhed i sikkerhedsorganisationens fortsatte indsats mod volden i arbejdet. Resultaterne viser, at tilsvarende konklusion kan gentages i 2006.

1.4 Hvem udøvede volden?

De voldsramte fik stillet spørgsmålet om, hvem der udøvede volden. Svarene fremgår af tabel 1.5. Flere svar var muligt, så summen giver ikke 100 %.

Som det fremgår af tabel 1.5 er omkring 9 af 10 voldsepisoder knyttet til relationen til personen, som serviceres, og volden er udøvet enten af pågældende person (patient, klient, elev, o.l.) selv og/eller af vedkommendes pårørende, familiemedlemmer, venner o.l.

TABEL 1.5**Hvem udøvede volden/truslerne om vold, du var udsat for? (Spørgsmål 44) (N=328). I procent**

	Ja	Nej	Uoplyst
Person, som jeg servicerede (patient, klient, elev o.l.)	76	10	15
Pårørende (familie, ven m.v.) til ovennævnte person	15	52	33
Kollega	4	61	35
Leder	5	60	35
Underordnet (medarbejder)	1	62	37
Andre	3	60	37

I en mindre andel af den arbejdsrelaterede vold er voldsudøveren enten kollega eller leder. Resultaterne viser, at alle de tilfælde, hvor lederen angives som voldsudøveren, er der er tale om psykisk vold/trusler om vold. I ingen af disse tilfælde angives fysisk vold. Vi har desuden samkørt svarene, om "leder er voldsudøveren" med spørgsmålet om udsættelse for mobning (herom nedenfor), og analysen viser, at der i ingen af tilfældene er overlap, dvs. at de, der angiver, at lederen var voldsudøveren, svarer ikke bekræftende på, at de har været udsat for mobning.

Der findes ikke markante forskelle i, hvem der udøver volden sammenholdt med erhvervsområderne.

Billedet i tabel 1.5 varierer ikke væsentligt i forhold til respondenternes alder. Kønsmæssigt ses derimod en vis variation. Alle respondenter, der oplyser, at kollegaen udøvede volden, er således kvinder, og stort set alle, der siger, at lederen var voldsudøveren, er ligeledes kvinder.

1.5 Vold og arbejdsforhold

En samkøring af undersøgelsens spørgsmål viser en samvariation mellem vold i arbejdet og en række negative arbejds- og helbredsrelaterede udfald.

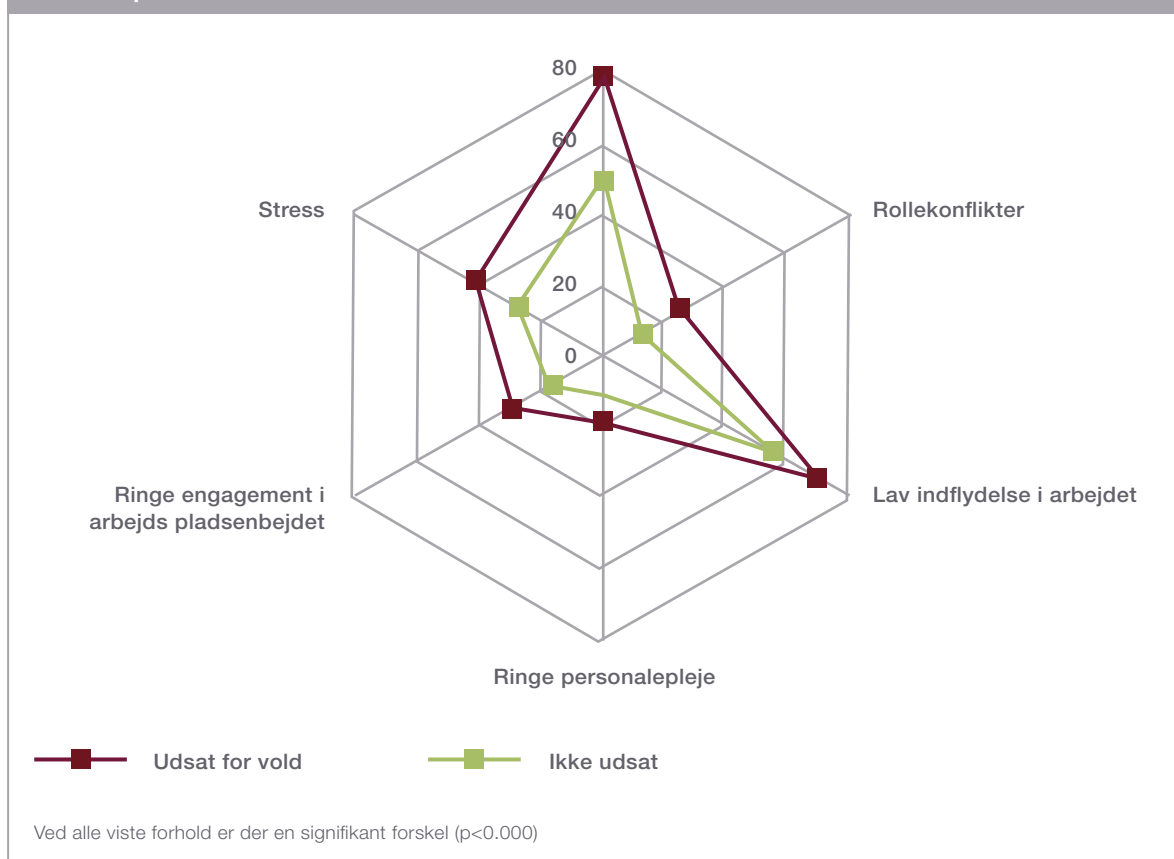
I undersøgelsen anvendes en række skalaer til belysning af det psykiske arbejdsmiljø (se oversigt i delrapport 2). Analyser viser, at der er en statistisk stærk sammenhæng mellem vold på arbejdet og en række af disse skalaer. I figur 1.1 er medtaget faktorer, hvor de statistiske analyser viser en markant stærk sammenhæng.

Af figur 1.1 fremgår det, at blandt de personer, der har været udsat for vold – fysisk vold eller trusler om vold – i arbejdet inden for det seneste år, er der sammenlignet med de personer, der ikke har været udsat for vold relativt og markant flere, der angiver:

- At beslutningskrav i arbejdet er høje (dvs. at arbejdet kræver, at der skal tages hurtige beslutninger, eller der skal træffes komplicerede beslutninger).
- At der hyppigere opleves rollekonflikter (dvs. at man udfører opgaver, man burde være bedre uddannet til at udføre, at man oplever, at arbejdsopgaverne er for svære, at arbejdet kræver ny viden og færdigheder).
- At der er lav indflydelse og beslutningskontrol på arbejdsituationen (dvs. at man oplever at have ringe indflydelse på eget arbejde, at man oplever, at der er dårlige muligheder for at kunne påvirke beslutninger, der er vigtige for ens arbejde).
- At personaleplejen er mindre god (dvs. at man ikke oplever, at arbejdspladsen tager sig godt af de ansatte, at ledelsen i ringe grad interesserer sig for de ansattes helbred og velbefindende).
- At engagementet i arbejdspladsen er ringe (dvs. at man ikke fortæller vennerne, at ens arbejdsplads er et godt sted at være).
- At forekomsten af stress er betydeligt hyppigere blandt de, der er udsat for vold end blandt de, der ikke er udsat herfor.

FIGUR 1.1

Forekomsten af vold i arbejdet sammenholdt med psykosociale faktorer i arbejdet.
Andels i procent

Figur 1.1 viser signifikante arbejdsmæssige prædiktorer i forbindelse med vold. Figuren viser endvidere, at lav engagement i arbejdspladsen og stress er betydeligt mere udbredt blandt voldsudsatte end blandt ikke-voldsudsatte. Andre nationale og internationale studier dokumenterer på tilsvarende vis en klar sammenhæng mellem belastende arbejdsforhold og vold på jobbet⁵.

Undersøgelser af vold i arbejdet er typisk spørgeskemaundersøgelser baseret på et tværsnit af ansatte på arbejdsmarkedet. Sådanne undersøgelser er forbundet med problematikken omkring kausalitet. Det vil sige, at de statistisk påviste sammenhænge ikke udsiger noget sikkert om, hvad der er årsag, og hvad der er virkning – men blot at der er en sammenhæng. For eksempel kan belastningsreaktioner hos ansatte være et resultat af vold på arbejdet, men kan også bidrage til, at volden opstår og sker. Set i et forebyggelsesperspektiv er problematikken om årsag og virkning dog mindre interessant. Om vold på arbejdet f.eks. er affødt af rollekonflikter eller om volden fremkalder rollekonflikter ændrer ikke afgørende på forebyggelsespotentialer. En indsats for at løse rollekonflikter vil kunne medvirke til primær forebyggelse af vold og/eller medvirke til at skabe et bedre psykisk arbejdsmiljø og dermed skabe et bedre grundlag for forebyggelse af mulige kommende voldsepisoder.

⁵ Oversigt i: Agervold, M. & Andersen, L.P.: Psychosocial work environment and incidence of acts of violence, 2005. Christiansen, J. Møller: Vold på arbejdet – med særlig vægt på FTF-medlemmers arbejdspladser, CASA februar 2005. Andersen L.P.: Vold på arbejdspladsen. I: Arbejdspsykologisk Bulletin, Psykologisk Institut, Århus Universitet, vol. 11, 2002. Høgh, A.: Trusler og vold på arbejdspladsen, Arbejdsmiljøinstituttet, København, 2001.

1.6 Voldens følger

I undersøgelsen er voldens alvorgrad belyst ud fra to spørgsmål. Dels om personen, der var udsat for vold, blev chokeret eller bange, dels om vedkommende fik synlige mærker eller skader på kroppen. Svarene, fordelt på køn, fremgår af tabel 1.6. Lidt over hver anden (52 %) angiver, at de blev chokeret eller bange; kvinder markant hyppigere end mænd. Knap hver fjerde angiver, at de fik synlige mærker eller skader på kroppen. Her er der ingen væsentlige kønsforskelle.

TABEL 1.6 Voldens alvorgrad			
“Har den vold/trusler om vold, du har været udsat for de sidste 12 måneder været så alvorlig, at du ...” (Spørgsmål 43)	Kvinder	Mænd	Total
blev chokeret eller bange (Ja)	57 %	31 %	52 %
Fik synlige mærker eller skader på kroppen (Ja)	23 %	21 %	23 %

Aldersmæssigt findes der ikke væsentlige forskelle i de angivne følger efter vold. Og der findes ikke markante forskelle branchegrupperne imellem.

2. Vidne til voldelige episoder

Det er vel dokumenteret, at udsættelse for såvel fysisk vold som trusler om vold kan have betydelige negative helbredsmæssige – legemlige som sjælelige – konsekvenser for ofret. At være vidne til sådanne episoder kan ligeledes være en betydelig psykisk belastning. Det viser forskningen også.

Blandt samtlige FTFere har 19 % inden for det seneste år været vidne til voldelige episoder i arbejdet. Undersøgelsen siger ikke noget om, hvad vedkommende var vidne til, hvad volden bestod i, eller hvem der var involveret i episoden, men kun at man har været vidne.

Branchemæssigt findes der at være betydelig variation. Inden for undervisning er forekomsten størst, hvor 34 % angiver, at de har været vidne til voldelige episoder. Blandt FTFerne i sundhedssektoren oplyses det af 16 %; i daginstitutioner af 13 %, af 9 % inden for service- og tjenesteydelser, og af 3 % blandt ansatte i bank, forsikring.

Personer, der har været vidne til voldsomme episoder, kan ofte have samme behov for støtte, omsorg og psykisk førstehjælp, som personer, der har været direkte involveret i sådanne hændelser. Det overses nogle gange i det praktiske arbejdsmiljøarbejde på arbejdspladser, hvor vold forekommer. Det er erfaringen ud fra vores mange års konsulentarbejde på området. Undersøgelsens resultater viser altså, at vidneproblematikken er udbredt. De steder, hvor problematikken ikke er indarbejdet i den lokale voldspolitik på arbejdspladsen, kan der hentes inspiration i vejledninger fra f.eks. Branchearbejdsmiljørådene, Arbejdstilsynet og de faglige organisationer.

3. Røveri

I undersøgelsen svarer 1,5 % af samtlige FTFere (= 22 personer) bekræftende på, at de det seneste år har været udsat for røveri i deres arbejde.

12 ud af de 22 personer (55 %) arbejder i den private sektor (bank, forsikring), de øvrige er beskæftigede inden for undervisning, sundhedsvæsen eller daginstitutioner.

Forekomsten i de forskellige brancher kan tyde på, at der er tale om forskellige typer røverier (røveri i bank, bestjålet egne ejendele, o.l.).

Finanssektoren har gennem flere år været udsat for et stigende antal røverier, men siden 2004 har der været et markant fald⁶, som utvivlsomt kan tilskrives iværksættelse af forskellige typer forebyggende foranstaltninger i pengeinstitutionerne. Undersøgelsen viser, at inden for "finans, forsikring" er der 5 %, der angiver, at de det seneste år i deres arbejde har været udsat for røveri⁷. I 2001-undersøgelsen var tilsvarende andel 4 %. Problemet er altså stadig påtrængende, og for de berørte kan det give betragtelige, langvarige psykiske følger.

⁶ Kilde: Finansforbundets hjemmeside.

⁷ Procentandelen kan være behæftet med usikkerhed grundet materialets størrelse. Andre undersøgelser underbygger dog niveauet. Finansforbundets medlemsundersøgelse fra 2003 – baseret på 1.841 respondenter – viste således, at 2,3 % af Finansforbundets medlemmer inden for det seneste år selv havde været udsat for røveri, og 2,6 % havde været vidne til et røveri. Sammenlagt svarer det niveaumæssigt til FTF-undersøgelsens fund i 2001 og 2006.

4. Udsættelse for hærværk i tilknytning til arbejdet

I 2006 er spørgsmålene om udsættelse for overgreb i arbejdet udvidet med et spørgsmål om udsættelse for hærværk. Det er en problemstilling, som tilbagevendende har været fremme i dagspressen, men som stort set ikke er belyst i en arbejdsmiljømæssig sammenhæng.

Respondenterne blev spurgt, om de det seneste år i deres arbejde har været udsat for hærværk, fx rudeknusning, bil-/cykeldæk skåret op, andre ting ødelagt? (Spørgsmål 42. f).

5 % svarer bekræftende på spørgsmålet – mænd markant hyppigere end kvinder (henholdsvis 8 % blandt mændene og 4 % blandt kvinderne). Udsættelsen for hærværk rapporteres hyppigst blandt FTFere inden for undervisnings- og sundhedssektoren (af 7-8 %). Blandt personalet i daginstitutioner drejer det sig om 4 %, og 1 % blandt FTFerne i bank, forsikring og i service- og tjenesteydelser. Der findes desuden som tendens, at udsættelsen for hærværk er stigende med alder. Blandt de yngste oplyses det af 2 %, stigende til 7 % blandt de ældste.

5. Udsættelse for chokerende, traumatiske oplevelser i arbejdet

Deltagerne fik stillet spørgsmålet: Har du det seneste år i arbejdet været udsat for chokerende, traumatiske oplevelser (f.eks. vidne til dødsfald, personskade)?

Problemstillingen er os bekendt ikke særligt velundersøgt i arbejdsmiljøsammenhæng, men er derimod vel belyst i sociale og psykologiske studier. Inden for de senere år har der været anmeldt en række sager til Arbejdsskadestyrelsen omhandlende chokerende oplevelser i arbejdet, og flere sager er blevet anerkendt som en arbejds-skade.

Undersøgelsen viser, at mange FTFere – 18 % af samtlige – svarer bekræftende på det ovenstående spørgsmål. Det er ikke overraskende, at det især er ansatte i sundhedssektoren, der angiver at have været ude for den form for stærke oplevelser. Men omfanget er tankevækkende. Det angives således af 42 % af samtlige inden for sundhedssektoren (i 2001 konstateredes helt tilsvarende). Inden for dag- og døgninstitutioner, undervisning og service- og tjenesteydelser angiver mellem 8-10 %, at de inden for det seneste år har været udsat for traumatiske oplevelser i arbejdet. Inden for finans og forsikring er det 3 %.

Det er desuden tankevækkende, at der er store forskelle i relation til, hvornår på døgnet man arbejder. Chokerende oplevelser findes at være langt mere udbredt blandt ansatte på 3-skift, fast aften eller fast nat end blandt ansatte på fast dagarbejde eller skiftende dag-aften (jf. tabel 1.7).

TABEL 1.7 Forekomst af chokoplevelser i arbejdet				
	Fast dag n=1155	Dag-aften n=116	3-skift n=117	Fast aften eller fast nat n=25
Chokoplevelser	9 %	33 %	68 %	64 %

Den personalemæssige bemanning er typisk betydelig indskrænket i aften- og nattetimerne sammenlignet med dagtimerne. Nogle steder er der måske tale om alenearbejde, så personalet på aften- og natarbejde, der udsættes for chokerende, traumatiske oplevelser, har formodentlig dårligere muligheder for at drøfte deres oplevelser med kollegerne, end der er mulighed for på dagarbejdet. Risikoen for, at de kommer til at stå alene med deres stærke oplevelser, er større, og oplevelsen kan dermed være mere byrdefuld.

Blandt kvinderne er der 20 %, der har været udsat for chokoplevelser i arbejdet, andelen er 10 % blandt mændene. Forskellen tyder ikke på at være kønsmæssig, men afspejler snarere det arbejdsområde, vedkommende er beskæftiget inden for, f.eks. at kvinder især er beskæftiget i sundhedssektoren.

De yngre angiver hyppigere end de ældre, at de har været udsat for chokoplevelser i arbejdet. Blandt de yngre under 39 år angives det af 19-23 %; blandt de ældre over 50 år af 10-16 %.

6. Sammenfatning

Gennemgangen ovenfor viser, at mange FTFere er udsat for forskellige typer fysiske og følelsesmæssige påvirkninger og belastninger i deres arbejde, som hver for sig kan have endog betydelige negative helbredsmæssige følger.

Her vil vi se på disse påvirker under et. Tabel 1.8 viser, hvor stor en andel af FTFerne der har været udsat for en eller flere af disse potentielt skadelige belastninger.

TABEL 1.8 Arbejdsrelateret udsættelse inden for det seneste år i arbejdet for: Fysisk vold, trusler om vold, vidne til voldelige episoder, røveri, chokoplevelser, og/eller hærværk. (N=1460)	
Ingen af ovennævnte belastninger	64 %
Udsat for ét af de seks forhold	20 %
To	9 %
Tre	5 %
Fire	2 %
Fem	0,5 %
Alle seks forhold	0,1 %

Af tabel 1.8 ses, at omkring 2/3 (64 %) af samtlige FTFerne ikke har været udsat for nogen af belastningerne. Over en tredjedel (36 %) har været udsat for en eller flere af de seks undersøgte forhold. 8 % af samtlige har været udsat for tre eller flere af de potentielt belastende forhold.

Emotionelt belastende forhold i arbejdet er altså meget udbredt i FTFernes arbejde.

I de følgende afsnit belyses andre typer følelsesmæssige belastende forhold, som inden for de senere år i stigende grad er kommet i søgelyset i arbejdsmiljøarbejdet, og som har haft mediernes bevågenhed. Det drejer sig om mobning og seksuel chikane på arbejdspladsen.

7. Mobning

Udbredelsen af mobning på FTFs arbejdspladser er undersøgt – såvel i 2001 som i 2006.

Mobning blev defineret i spørgeskemaet, jf. tekstboksen i forbindelse med spørgsmål 82 i spørgeskemaet. Definitionen er anerkendt i skandinavisk sammenhæng og er bl.a. sammenfaldende med den af Arbejdstilsynet opstillede definition (se AT-vejledning Mobning og seksuel chikane, D.4.2, marts 2002).

I undersøgelsen blev der spurgt, om man havde lagt mærke til, at nogen på arbejdspladsen havde været udsat for mobning inden for de sidste seks måneder. 16 % af samtlige svarede bekræftende på, at det havde de. Sammenlignet med 2001-undersøgelsen kan der konstateres en positiv udvikling. I 2001 var niveauet højere. Dengang havde 19 % observeret mobning på deres arbejdsplads.

Tabel 1.9 viser en vis variation i forekomst af mobning inden for branchegrupperne. Tabellen viser endvidere, at den observerede mobning især er reduceret i finans og forsikring og på det pædagogiske område.

TABEL 1.9 Observeret mobning sammenholdt med brancheområder		
	Ja, nogen er udsat for mobning på arbejdspladsen	
	2001	2006
Dag- og døgninstitutioner	18 %	13 %
Finans og forsikring	11 %	6 %
Sundhedssektoren	20 %	18 %
Undervisning	21 %	21 %
Service- og tjenesteydelser	22 %	20 %
Andet administrativt arbejde	19 %	
Total	19 %	16 %

Analysen viser, at der ikke er statistisk sikre forskelle i opfattelsen af, om nogen på arbejdspladsen udsættes for mobning set i relation til respondenterne:

- Køn
- Alder
- Stilling – leder/medarbejder
- Arbejdspladsens størrelse – det vil sige, at der ikke er væsentlige forskelle mellem små, mellemstore og store arbejdspladser

Der findes derimod markante forskelle set i relation til arbejdspladskulturen. I jo højere grad arbejdspladsen opfattes som konkurrencepræget, desto større andel angiver, at nogen på arbejdspladsen udsættes for mobning (jf. tabel 1.10).

TABEL 1.10					
Mobning sammenholdt med arbejdspladskulturen. Andele i procent					
	Er arbejdspladsen konkurrencepræget?				
	Meget lidt	Lidt	Noget	Meget	Virkelig meget
Ja, nogen er udsat for mobning	10 %	19 %	21 %	22 %	31 %

Resultaterne viser også (jf. tabel 1.11), at på de arbejdspladser, hvor arbejdsklimaet opfattes som afslappet og behageligt, er der forholdsvis få, der angiver, at de har observeret, at nogen udsættes for mobning. Omvendt er mobning langt mere udbredt, hvis det modsatte er tilfældet.

TABEL 1.11					
Mobning sammenholdt med arbejdspladsklimaet. Andele i procent					
	Er arbejdspladsen konkurrencepræget?				
	Meget lidt	Lidt	Noget	Meget	Virkelig meget
Ja, nogen er udsat for mobning	31 %	29 %	20 %	10 %	9 %

2001-undersøgelsen viste tilsvarende tendens vedrørende sammenhængen mellem mobning og arbejdspladskultur.

7.1 Udsat for mobning – fra hvem?

Der blev også spurgt, om vedkommende selv har været udsat for mobning på arbejdspladsen inden for de sidste 6 måneder. 4 % af samtlige svarer ja hertil. Blandt mænd såvel som blandt kvinder er der 4 %, der oplyser, at de selv har været udsat for mobning. De ældre angiver det lidt hyppigere end de yngre, og ledere såvel som almindelige medarbejdere angiver at være udsat for mobning. Resultaterne viser endvidere ikke væsentlige forskelle branchegrupper imellem.

De 66 personer i undersøgelsen, der oplever sig udsat for mobning, har svaret på spørgsmålet om, hvem der udøvede mobningen. Fem forskellige svarkategorier var muligt (se tabel 1.12). Der kunne gives flere svar, så summen er ikke 100 %.

TABEL 1.12
Selv udsat for mobning – fra hvem? (N=66)

	Ja
Kolleger	53 %
Leder	41 %
Underordnede	7 %
Klienter/kunder	11 %
Andre	6 %

I 2001-undersøgelsen indgik dette spørgsmål ikke, så sammenligning over tid er dermed ikke muligt.

Personer, udsat for mobning, oplever især kolleger og/eller leder, som mobberen/mobberne (se tabel 1.12). Klienter og "andre" angives mere sjældent.

7.2 Udvikling i mobning 1993-2006

Niveauet i 2006 for selvrapporeret mobning er helt identisk med 2001-undersøgelsen, hvor samme spørgsmål blev anvendt. I FTF-undersøgelsen fra 1993 var der også 4 %, der angav, at de var udsat for mobning i nogen grad eller i høj grad. Det stillede spørgsmål i 1993 er ikke helt identisk med det anvendte i 2001- og 2006-undersøgelsen. Der kan derfor ikke sammenlignes direkte, men resultaterne tyder på, at der ikke er sket nogen væsentlig udvikling i omfanget af problemet på arbejdspladserne, når man sammenligner de tre tidsforskudte måletidspunkter.

8. Seksuel chikane

En anden problemstilling, der har været i søgelyset i EU og på danske arbejdspladser de senere år, er seksuel chikane.

Ligesom mobning blev seksuel chikane defineret i spørgeskemaet (jf. tekstboks ved spørgsmål 83), og deltagere skulle tage stilling til, om det er et problem på deres arbejdsplads eller for dem selv.

2 % af samtlige har lagt mærke til, at nogen på deres arbejdsplads har følt sig seksuelt chikaneret inden for det sidste år. 1 % angiver, at de selv har været udsat for seksuel chikane på deres arbejdsplads inden for det seneste år. Tilsvarende andel fandtes i FTF-undersøgelsen fra såvel 1993 som 2001.

Den ene procent, der selv har oplevet at være udsat for seksuel chikane, dækker over 18 personer. Tallet kan lyde uanseligt, men omregnet svarer det til, at ca. 3.000 af FTFs medlemmer er udsat for den meget ubehagelige krænkelse, som seksuel chikane ofte er.

De 18 personer er statistisk set en meget begrænset undersøgelsesgruppe, og analyser af problemet er dermed behæftet med stor usikkerhed. Med det in mente kan der peges på, at resultaterne antyder, at

- seksuel chikane angives relativt hyppigere af kvinder end af mænd,
- fraskilte hyppigere end enlige/ugifte og gifte endnu mere sjældent,
- medarbejdere betydeligt hyppigere end ledere, og
- jo yngre des større andel angiver at være udsat for seksuel chikane.

NYT
FRA
FTF

www.ftf.dk/stress FTF's tema om stress og forebyggelse

www.ftf.dk/detheleliv FTF's tema om arbejdsliv og familie

RESONANS FTF's analytiske magasin om arbejdsmarkedet

Tilmeld dig på www.ftf.dk/abonnement

FTF

HOVEDORGANISATION FOR 450.000 OFFENTLIGT OG PRIVAT ANSATTE

Niels Hemmingsens Gade 12
Postboks 1169
1010 København K

Tlf. 33 36 88 00
Email: ftf@ftf.dk
www.ftf.dk